

Ляшенко В. І.

*д.е.н., професор, Інститут економіки промисловості
Національної академії наук України;
e-mail: slaval.aenu@gmail.com; ORCID ID: 0000-0001-6302-0605*

Осадча Н. В.

*д.е.н., професор, Університет митної справи та фінансів, Україна;
e-mail: nosadcha86@gmail.com; ORCID ID: 0000-0001-5066-2174*

Галясовська О. В.

*аспірант, Університет митної справи та фінансів, Україна;
e-mail: olya20068@ukr.net; ORCID ID: 0000-0003-3826-6501*

ПОРІВНЯЛЬНА ОЦІНКА ЕКСПОРТНИХ МОЖЛИВОСТЕЙ ПРОДУКЦІЇ ГІРНИЧОДОБУВНОГО КОМПЛЕКСУ УКРАЇНИ (на прикладі залізної руди)

Анотація. Наведено оцінку сучасного стану вітчизняної гірничодобувної промисловості, здійснено аналіз чинників, що впливають на її розвиток. Досліджено проблеми та перспективи розвитку експортних можливостей залізорудної продукції гірничодобувного комплексу. Визначено тенденції, проблеми, а також розроблено пропозиції щодо забезпечення сталого розвитку добувної промисловості України в сучасних економічних умовах. Відповідно, в ході дослідження, для вирішення проблем, було проведено пошук країн з економічними показниками, що наближаються к показникам нашої країни, розраховано показник маркетингової привабливості даних країн за допомогою моделі Раша, проведено економічний аналіз обраних країн, досліджено розвиток їх гірничодобувної промисловості, як розвинений експорт в наведених країнах, визначено наскільки Україна приваблива в порівнянні з наведеними країнами. За допомогою індексу порівняльної переваги (Revealed Comparative Advantage, RCA) проведено порівняльну оцінку перспектив розвитку експортних можливостей гірничодобувної галузі обраних країн. Розроблено фінансово-регуляторні режими стимулювання надрокористувачів та інвесторів добувної промисловості. Вивчено розвиток металургійної промисловості крізь призму експорту сталі Бразилії і Туреччини в порівнянні з нашою країною. З метою підвищення секторальної (галузевої) конкурентоздатності запропоновано проведення заходів з підвищення енергоефективності та зниження матеріалоемності, а також підвищення якості маркетингової діяльності, у підпорядкуванні вищезазначеному Мінпромзовнішторгу України створити мережу експортно-імпортних секторальних (галузевих) об'єднань можливо на принципах публічно-приватного партнерства — Енергоімпекс, Машбудімпекс, Рудпромімпекс, Металімпекс та інших. У результаті здійсненого аналізу запропоновано шляхи та рекомендації щодо створення умов для подальшого розвитку гірничодобувного комплексу України та його експортного потенціалу.

Ключові слова: експорт, залізна руда, гірничодобувна промисловість, експортна можливість, показник привабливості, індекс порівняльної переваги, надрокористувач.

Формул: 1; рис.: 1; табл.: 4; бібл.: 23.

Lyashenko V. I.

*Doctor of Economics, Professor,
Institute of Industrial Economics
of the National Academy of Sciences, Ukraine;
e-mail: slaval.aenu@gmail.com; ORCID ID: 0000-0001-6302-0605*

Osadcha N. V.

*Doctor of Economics, Professor, University of Customs and Finance, Ukraine;
e-mail: nosadcha86@gmail.com; ORCID ID: 0000-0001-5066-2174*

Galyasovskaya O. V.

*Ph. D. Student
University of Customs and Finance, Ukraine;
e-mail: olya20068@ukr.net; ORCID ID: 0000-0003-3826-6501*

COMPARATIVE EVALUATION OF EXPORT FEATURES OF THE UKRAINIAN MINING COMPLEX PRODUCTION (on an example of iron ore)

Abstract. The article analyzes the state of the domestic mining industry and the factors that influence its development. Problems and prospects of development of export opportunities of iron ore products of the mining complex are investigated. Tendencies, problems have been identified, and proposals have been developed to ensure sustainable development of the extractive industry of Ukraine in the current economic conditions. Accordingly, in the course of the study, in order to solve the problems, the indicator of the marketing attractiveness of the countries leading in exports of mining products using the Rush model was calculated, economic analysis of selected countries was carried out, the development of their mining industry was investigated, and exports developed in these countries. The level of attractiveness of Ukraine is determined in comparison with the countries cited. With the help of the Revealed Comparative Advantage (RCA), a comparative assessment of the prospects for the development of export opportunities for the mining industry of selected countries was carried out. Financial and regulatory regimes for stimulating subsoil users and investors in the extractive industry have been developed. The development of the metallurgical industry through the prism of the export of steel to Brazil and Turkey in comparison with our country has been studied. In order to improve the sectoral (sectoral) competitiveness, it was suggested that measures should be taken to increase energy efficiency and reduce the material intensity and improve the quality of marketing activities, in order to create the network of export-import sectoral (branch) associations under the aegis of the above-mentioned Ministry of Industry and Trade of Ukraine, on the principles of public-private partnership — Energoimpex, Mashbudimpex, Rudpromimpex, Metallimpex and others. As a result of the analysis, ways and recommendations for creating conditions for the further development of the Ukrainian mining complex and its export potential have been proposed.

Keywords: export, iron ore, mining, export opportunity, index of attractiveness, comparative advantage index, subsoil user

JEL Classification: F17, L16, L61, Q3

Formulas: 1; fig.: 1; tabl.: 4; bibl.: 23.

Ляшенко В. И.

*д.э.н., профессор, Институт экономики промышленности
Национальной академии наук Украины;
e-mail: slaval.aenu@gmail.com; ORCIDID: 0000-0001-6302-0605*

Осадчая Н. В.

*д.э.н., профессор, Университет таможенного дела и финансов, Украина;
e-mail: nosadcha86@gmail.com; ORCID ID: 0000-0001-5066-2174*

Галясовская О. В.

*аспирант, Университет таможенного дела и финансов, Украина;
e-mail: olya20068@ukr.net; ORCIDID: 0000-0003-3826-6501*

СРАВНИТЕЛЬНАЯ ОЦЕНКА ЭКСПОРТНЫХ ВОЗМОЖНОСТЕЙ ПРОДУКЦИИ ГОРНОДОБЫВАЮЩЕГО КОМПЛЕКСА УКРАИНЫ (на примере железной руды)

Аннотация. Приведена оценка современного состояния отечественной горнодобывающей промышленности, осуществлен анализ факторов, влияющих на ее развитие. Исследованы проблемы и перспективы развития экспортных возможностей железорудной продукции горнодобывающего комплекса. Определены тенденции, проблемы, а также разработаны предложения по обеспечению устойчивого развития добывающей промышленности Украины в современных экономических условиях. Соответственно, в ходе исследования, для решения проблем, был проведен поиск стран с экономическими показателями, приближающимися к показателям нашей страны, рассчитан показатель маркетинговой привлекательности данных стран с помощью модели Раша, проведен экономический анализ выбранных стран, исследовано развитие их горнодобывающей промышленности, как развит экспорт в приведенных странах, определен уровень привлекательности Украины по сравнению с приведенными странами. С помощью индекса сравнительного превосходства (Revealed Comparative Advantage, RCA) проведена

сравнительная оценка перспектив развития экспортных возможностей горнодобывающей отрасли выбранных стран. Разработаны финансово-регуляторные режимы стимулирования недропользователей и инвесторов добывающей промышленности. Изучено развитие металлургической промышленности сквозь призму экспорта стали Бразилии и Турции по сравнению с нашей страной. С целью повышения секторальной (отраслевой) конкурентоспособности предложено проведение мероприятий по повышению энергоэффективности и снижению материалоемкости, а также повышения качества маркетинговой деятельности, в подчинении вышеуказанному Минпромзвништоргу Украины создать сеть экспортно-импортных секторальных (отраслевых) объединений возможно на принципах государственно-частного партнерства — Энергоимпекс, Машбудимпекс, Рудпроимпекс, Металимпекс и других. В результате проведенного анализа предложены пути и рекомендации по созданию условий для дальнейшего развития горнодобывающего комплекса Украины и его экспортного потенциала.

Ключевые слова: экспорт, железная руда, горнодобывающая промышленность, экспортная возможность, показатель привлекательности, индекс сравнительного преимущества, недропользователь.

Формул: 1; рис.: 1; табл.: 4; библи.: 23.

Вступ. З метою покращення експортних можливостей продукції гірничодобувного комплексу України в дослідженні було здійснено аналіз чинників, що впливають на її розвиток. Досліджено проблеми та перспективи розвитку експортних можливостей залізорудної продукції гірничодобувного комплексу, а також було проведено пошук країн з економічними показниками, що наближаються к показникам нашої країни, розраховано показник маркетингової привабливості даних країн за допомогою моделі Раша, проведено економічний аналіз обраних країн, досліджено розвиток їх гірничодобувної промисловості, як розвинений експорт в наведених країнах, визначено наскільки Україна приваблива в порівнянні з наведеними країнами. В результаті здійсненого аналізу запропоновано шляхи та рекомендації щодо створення умов для подальшого розвитку гірничодобувного комплексу України та його експортного потенціалу.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Дослідженням розвитку добувної промисловості приділялось і приділяється багато уваги. Питанням економіко-правового характеру перспектив розвитку добувної промисловості присвятили свої дослідження такі вчені як Андрієвський І.Д., Матюха В.В., Мовчан М.Т. [1]; Ковальчук В.А., Короткий В.Ю. [2]; Колосов В.О., Ступнік М.І., Калініченко В.О. [3]. Аналізу та перспективам розвитку експорту залізної руди з України присвятив свої дослідження Савчук І.Г [4].

В ході нашого дослідження проводилось оцінювання експортної конкурентоспроможності залізорудної продукції на зовнішніх ринках, а даному питанню свої дослідження присвятили такі вчені як Москаленко Н.О., Зосімова А.В. [5], а для визначення наскільки приваблива Україна в галузі добувної промисловості був розрахований показник привабливості її за допомогою адаптованої моделі Раша [6]. Розвитку металургійної промисловості крізь призму експорту стали Бразилії і Туреччини присвятили своє дослідження такі науковці як Анна Паула Камарго, Сем Туркен та Шериф Дурмус [14]. Дослідженню проведення Україною політики в галузі розвитку гірничодобувного комплексу багато своїх робіт присвятив Амоша О.І. Його дослідження присвячені вивченню сучасних тенденцій розвитку гірничої галузі, конкурентоспроможності вітчизняного промислового виробництва, а також розвитку промислових регіонів [23].

Матеріали та методи. Оцінка добувної промисловості та експорту залізної руди України здійснювалась за матеріалами Державного управління статистики, за даними Української союзу промисловців та підприємців, за даними металбюлетня (Великобританія). Аналіз привабливості країн здійснювався за матеріалами офіційної статистики Міжнародного валютного фонду, Групи Світового банку тощо. Дослідження об'єднує такі загальнонаукові методи, як системний підхід, аналіз, синтез, економіко-математичні методи, порівняння та прогнозування.

Мета статті є здійснення аналізу проблем та перспектив розвитку експортних можливостей залізорудної продукції гірничодобувного комплексу та надання рекомендацій щодо створення умов для подальшого розвитку гірничодобувного комплексу України та його експортного потенціалу.

Постановка проблеми. Гірничодобувна промисловість є однією з провідних галузей світової економіки, що займає п'яте місце в світі за рівнем капіталізації найбільших компаній вслід за банківським сектором, нафтогазовою, фармацевтичною і комп'ютерною промисловістю, а також відіграє важливу роль і в економіці України. В теперішній час гірничодобувна промисловість займає невелику частку в промисловості України — близько 5% ВВП країни. Гірничодобувна промисловість в Україні стикається з низкою проблем, що пов'язані з охороною навколишнього середовища, охороною здоров'я та безпекою, збільшенням урядового контролю й відсутністю національної комплексної стратегії розвитку гірничодобувної промисловості та фінансових ресурсів для розвитку і реконструкції виробництва; високою капіталомісткістю гірничих проектів; технічною і технологічною відсталістю виробництва; недосконалістю податкової системи та нормативно-правових актів, що регулюють відносини в сфері надрокористування; слабким розвитком приватного підприємництва, що підтверджується зменшенням кількості підприємств та організацій гірничодобувної промисловості (на початок 2010 р. — 633, 2017 р. — 390 підприємств [7]); недостатнім рівнем якості менеджменту в галузі, в основному, внаслідок того факту, що підприємства, які представляють галузь, є природними монополістами. Проаналізувавши статистичні дані добувної промисловості України можна зробити висновок, що частка продукції добувної промисловості в економіці країни у 2017 р. зменшилась в порівнянні з 2010 р. (табл. 1) .

Таблиця 1

Обсяг видобутку і розроблення кар'єрів України за період 2010-2017 рр.

Назва	Роки							
	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Добувна промисловість і розроблення кар'єрів, %	105,1	106,8	101,9	100,6	86,3	85,8	99,8	94,3
Добування кам'яного та бурого вугілля, млн т.	55	166,3	175,2	172,5	124,1	82,3	108,742	81,392
Добування сирої нафти та природного газу	23,5	24	23,9	24,4	22,9	22,4	19,647	20,323
Добування сирої нафти, млн т.	2,6	2,4	2,3	2,2	2,1	1,9	1,6	1,374
Добування природного газу, млрд м ³	20,9	21,6	21,6	22,2	20,8	20,5	19,645	18,9495
Руди залізні неагломеровані, млн т.		173	176	185	184	175	167	151
Концентрати залізорудні неагломеровані, млн т.	64,3	66,5	67,1	70,4	68,3	66,9	62,57	55,32
Концентрати залізорудні агломеровані, млн т.	61,6	64,4	64,6	67,6	60,2	55,2	56,74	46,29
Руди та концентрати марганцеві		1,4	1,2	1,5	1,5	0	0	0
Видобуток пісків, гранул, щебню (каменю дробленого), крихти та порошку; гальки, гравію, каоліну та глини, млн т.	5829,1	4075,12	3687,92	4280,72	5537,22	5481,01	5206,87	4676,14
Видобуток каменю декоративного та будівельного, гіпсу, вапняку, крейди, тис. т.	23215	5994,8	4764	7745,9	6873,9	6339,7	8564,5	7300,6
Видобуток інших видів продукції добувної промисловості (сировинна мінеральна, торф, сіль тощо)	5359	9925,7	9551	8928,5	5850,3	5296,4	2791,56	2648,7

Джерело: Побудовано за даними Державної служби статистики України [8]

Викладення основного матеріалу дослідження. В цілому, за даними Світового банку економіка України в 2017 році зростає на 2,5%, у 2016 р. – 2,3 %. Слід зазначити, що даний

приріст є незначним у порівнянні із 16 % падінням у 2014 та 2015 р. [10]. Оцінка стану добувної промисловості та експорту залізної руди України здійснювалась за матеріалами Державної служби статистики України. Аналіз привабливості країн здійснювався за матеріалами офіційної статистики Міжнародного валютного фонду, Групи Світового банку тощо.

За даними Державної служби статистики у 2017 р. структура експорту з України мала вигляд: 43%(продукція агропромислового комплексу), 21—22% (продукція гірничої, металургійної промисловості, напівфабрикати). Це свідчить, що експорт України має сировинний характер. За оцінками фахівців Українського союзу промисловців і підприємців, найближчим аналогом серед країн світу у формуванні подібної експортної політики є політика колишніх колоній Великої Британії та Португалії. Український експорт високотехнологічних продуктів та енергетичної галузі складає тільки 8% (авіабудування, машинобудування, енергетична галузь) [9].

Україна входить до числа провідних мінерально-сировинних держав світу, а саме, за розвіданими запасами залізних руд панує Україна (16% світових запасів), Бразилія (16%), Австралія (13%), Росія (14%), решта — Китай, Індія, США. Однак за вмістом заліза в рудах картина дещо змінюється — найбагатшими рудами забезпечені Ліберія, Індія, Австралія, Бразилія, Венесуела — руди в цих країнах містять понад 60% корисного компонента (табл. 2) [11].

Таблиця 2

Частка і місце країн за запасами залізної руди у світі (2014 р.)

Країни	За загальними запасами, %	За вмістом корисного компонента, %
Україна	16 (1-2)	11 (4)
Бразилія	16 (1-2)	18 (1-2)
Росія	14 (3)	18 (1-2)
Австралія	13 (4-5)	14 (3)
Китай	13 (4-5)	9 (5)
Решта	28	30
Світ	100	100

Для порівняльної оцінки перспектив розвитку експортних можливостей гірничодобувної галузі, спочатку прорахуємо індекс порівняльної переваги (Revealed Comparative Advantage, RCA), який ґрунтується на порівнянні торговельних показників певної галузі із середньосвітовими значеннями [5, с. 76-84], і який дасть нам змогу оцінити рівень конкурентоспроможності України на ринку продукції добувної промисловості. По-друге, порівняємо країни з економікою, що за показниками конкурентоздатності є подібними до економіки України і мають орієнтацію на видобуток та експорт залізних руд. Показник привабливості країни можна розрахувати за допомогою адаптованої моделі Раша [6].

Індекс порівняльної переваги розраховується за формулою:

$$RCA = \frac{x_i / X}{w x_i / X_w}$$

де x_i — експорт товару i з певної країни;

X — загальний обсяг експорту взятої країни;

$w x_i$ — світовий експорт товару i ;

X_w — загальний світовий експорт.

$x_i = \$10124,2$ млн. (експорт залізної руди з України); $X = \$43266,6$ млн. (загальний експорт України) (за даними Держслужби статистики); $w x_i = \$497209,279001$ млн. (світовий експорт залізної руди); $X_w = \$15571363,855099$ млн. (за даними статистики міжнародної торгівлі) [12]. Розрахунки проводили на основі даних за 2017 рік.

Отже, $RCA = (10124,2/43266,6)/(497209,279001/15571363,855099) = 7,32$

Якщо індекс порівняльної переваги більше за 1, то вважається що країна володіє конкурентною перевагою у виробництві товару i . Чим більше Індекс, тим вища конкурентна перевага і навпаки. В нашому випадку RCA більший за 1, тому можна вважати, що Україна є конкурентною державою в експорті залізної руди.

Надалі зробимо порівняльну оцінку привабливості країн в галузі добувної промисловості. За даними Світового банку показники, наближені до нашої країни, мають такі країни, які займаються видобуванням залізної руди: Росія, Казахстан, Нігерія, Бразилія,

Побудуємо допоміжну табл. 3 для розрахунків за допомогою адаптованої моделі Раша показника привабливості країни та оберемо, для порівняння з нашою державою, країну, що має наближений показник привабливості. Оскільки дані Світового банку за 2017 рік частково відсутні, то розрахунок проводився за період з 2010 по 2016 рік.

Таблиця 3

Фактори впливу на привабливість країн

Фактори впливу на маркетингову привабливість	Рік	Україна	Росія	Казахстан	Нігерія	Бразилія
Критерій економічного зростання, %	2010	4,2	4,5	7,3	7,84	7,53
	2011	5,47	5,28	7,4	4,89	3,97
	2012	1,7	3,66	4,8	4,28	1,92
	2013	-0,03	1,79	6,0	5,39	3,0
	2014	-6,55	0,74	4,2	6,31	0,5
	2015	-9,77	-2,83	1,2	2,65	-3,77
	2016	2,31	-0,22	1,1	-1,62	-3,59
	2017	2,5	1,7	3,7	1,0	1,0
ВВП на душу населення за паритетом купівельної спроможності, дол. США	2010	7824	2311,0	2010	5150	1454
	2011	8282	2431,0	2128	5259	1497
	2012	8322	2516,0	2199	5339	1512
	2013	8339	2556,0	2297	5479	1543
	2014	8243	2529,0	2359	5672	1537
	2015	7465	2452,0	2352	5670	1467
	2016	7668	2442,0	2345	5434	1402
Індекс інфляції, %	2010	9,4	6,9	7,8	13,7	5,0
	2011	8,0	8,4	7,4	10,8	6,6
	2012	0,6	5,1	6,0	12,2	5,4
	2013	-0,3	6,7	4,8	8,5	6,2
	2014	12,2	7,8	7,43	8,1	6,3
	2015	48,7	15,5	13,6	9,0	9,0
	2016	13,9	7,0	8,5	15,7	8,7
	2017	14,4	3,97	7,0	16,0	3,58
Чисельність населення, млн чол.	2010	45,87	142,85	16,32	158,58	196,8
	2011	45,71	142,96	16,56	162,88	198,69
	2012	45,59	143,2	16,79	167,3	200,56
	2013	45,49	143,51	17,04	171,83	202,41
	2014	45,27	143,82	17,29	176,46	204,21
	2015	42,84	144,1	17,54	181,18	205,96
	2016	42,54	144,34	17,8	185,99	207,65
Індекс вільної торгівлі (0-100)	2010	83	68	86	67	69
	2011	85	68	81	65	70
	2012	84	68	80	64	70
	2013	84	77	78	64	70
	2014	86	75	78	64	69
	2015	86	75	79	64	70
	2016	86	72	77	65	69
	2017	86	75	79	62	69
Дохід від природних ресурсів, % ВВП	2010	8,43	13,9	21,03	13,79	4,45
	2011	9,37	16,15	23,06	18,67	5,03
	2012	6,66	15,56	20,1	16,47	4,62
	2013	5,94	13,73	16,57	12,78	4,49
	2014	5,81	13,47	15,52	10,04	4,04
	2015	3,9	10,31	9,19	4,71	2,91
	2016	4,0	10,3	9,1	4,7	2,91

Джерело: Таблицю побудовано за даними Світового банку [10].

Надалі, проведемо оцінку конкурентоздатності залізородної продукції України та Бразилії.

Отримавши результати, по показнику привабливості сама конкурентоздатна країна — Бразилія (табл. 4), яка входить, як і Україна, до лідерів країн світу з видобутку залізної руди .

Таблиця 4

Показник привабливості конкурентоздатності країн

	Україна	Росія	Казахстан	Нігерія	Бразилія
Оцінка	4230,89	3352,9	5348,72	4760,01	146,91

Джерело: розраховано авторами на основі табл. 3

Порівняємо які наслідки має розвиток експорту гірничодобувної промисловості в Бразилії і Україні. За останніми даними Бразилія перетворилася з аграрної в індустріально-аграрну країну, її галузева структура економіки: сільське господарство — 5,5% ВВП, промисловість — 21,2%; сфера послуг та ін. — 73,3% ВВП. В Україні галузева структура економіки така — сільське господарство — 13,7% ВВП, промисловість — 27,1%; сфера послуг та ін. — 59,23% ВВП [10]. Це свідчить загалом про постіндустріальну орієнтацію розвитку обох країн з переважанням сфери послуг.

Маючи потужну сировинну базу найрізноманітніших корисних копалин Бразилія практично не поступається Україні. Видобуток залізної руди в Бразилії ведеться кар'єрами та свердловинним гідровидобутком (безшахтними способами видобутку руди). Руди Південно-Східної системи в основному ітабіритові, що містять 35—60 % заліза, потребують збагачення до вмісту заліза в концентраті 64%. В меншій кількості розробляються високосортні гематитові руди з середнім вмістом заліза 66%. На рудниках здійснюють дроблення, класифікацію та магнітну сепарацію руд і отримують залізорудний концентрат, агломераційну та кускову руду (свердловинний гідровидобуток). Додатково виробляються гематитові продукти, які використовуються безпосередньо в чавуноливарному виробництві.

У зв'язку з високим вмістом заліза в рудах родовищ Північної системи (в середньому 66,8 %) переробка обмежується грохоченням, промиванням в гідроциклонах, дробленням і фільтрацією, що значно знижує витрати на отримання товарної руди. В результаті збагачення отримують залізорудний концентрат, агломераційну руду, спеціальну дрібну руду, яка використовується в процесі прямого відновлення заліза, і кускову руду. Товарна руда транспортується на експорт, при цьому Азіатський регіон є основним споживачем бразильських залізних руд. Використання сучасних технологій виробництва сталі (електричних дугових печей) забезпечує економічну ефективність та конкурентоспроможність. Тому Бразилія має всі підстави для подальшого підвищення рівня експорту сталі.

Регулювання використання мінеральних ресурсів у Бразилії визначено Федеральною конституцією (від 5 жовтня 1988 р.) і поправками до Конституції (№ 6 і 9 від 15 серпня 1995 р.). Згідно з Конституцією, мінеральні ресурси є власністю Федерального уряду і можуть підлягати розвідці та розробці тільки з дозволу уряду громадянами Бразилії або компанією, яка зареєстрована відповідно до Бразильського законодавства і має у Бразилії центральний офіс та адміністрацію. Власник землі, а також штати, федеративні райони і муніципалітети повинні одержати компенсацію за видобування мінералів, які знаходяться на їх території. Організація, що займається видобуванням корисних копалин, повинна відшкодувати збитки, завдані цим навколишньому природному середовищу, згідно з технічним планом, розробленим державним агентством [13]. Але, в свою чергу, вона стикається з низкою проблем, таких як великі витрати на енергію і високе податкове навантаження (недосконала податкова система), що тягне за собою втрату конкурентоспроможності в бразильській металургійній промисловості та всього промислового сектора. [14].

З аналогічними проблемами: великі витрати на енергію (велика енергоємність технологічних процесів) і високе податкове навантаження (недосконала податкова система), недосконале регулювання відносин між державою й надкористувачами стикається й Україна. Аналіз іноземного досвіду показує, що у країнах далекого зарубіжжя діє більш спрощена, ніж в Україні, система державного регулювання сферою надкористування, яка виключає дублювання відповідних функцій центральними органами виконавчої влади, які

управляють мінерально-сировинним комплексом [15, 16]. А якщо додати, що в Україні розвиток сучасних безшахтних способів видобутку руди здійснюється повільними темпами, оскільки для нашої країни вони поки що є неефективними, хоча і більш безпечними, то залишається лише сподіватись, що в майбутньому все ж таки будуть залучатись інвестиції до розвитку зазначених методів. Насамперед, методу свердловинного гідровидобутку.

У 2017 р. Україна скоротила експорт залізної руди і концентрату порівняно з 2016 р. на 4,6% — до 37,409 млн тон, у грошовому вираженні — навпаки збільшила на 41,6%, до \$2,588 млрд.

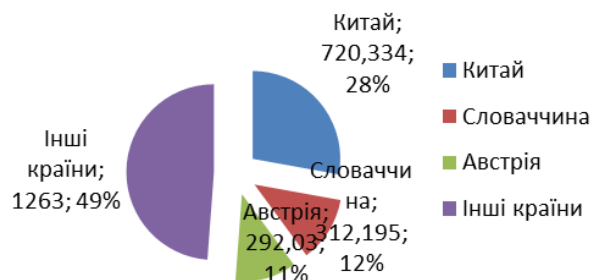

Рис. 1. Країни, до яких експортувалася українська залізна руда у 2017 р. (побудована авторами)

Серед країн до яких переважно експортується українська залізородна сировина у 2017 р. лідирував Китай, поставки до якого склали в грошовому вираженні \$720,334 млн., або 27,8% загального обсягу експорту цієї продукції; Словаччина- \$312,195 млн (12,1%) і Австрія — \$292,03 млн (11,3%). В інші країни експортовано залізної руди на \$1,263 млрд (48,8%), що представлено на рис. 1[17]. Але, маючи високий експортний потенціал Україна поки що не використовує його повністю у порівнянні із іншими країнами, такими як наприклад, Бразилія.

Таким чином, як для розвитку гірничодобувної промисловості, так і для забезпечення інтересів народу України, як власника надр, пропонується запровадити низку заходів з удосконалення механізмів регулювання та розробити фінансово-регуляторні режими стимулювання надрокористування, а саме в частині:

- залучення інвестицій в гірничовидобувну та металургійну галузі;
- більш повну і глибоку переробку мінерально-сировинних ресурсів в тому числі на принципах циркулярної економіки;
- забезпечення необхідного балансу між видобутком корисних копалин та відтворенням мінерально-сировинної бази.

Також є низка проблем у сфері забезпечення економіко-правового регулювання відносин між народом (як власником природних ресурсів) й державними та приватними надрокористувачами.

Наприклад, відповідно ст. 9 Гірничого закону України [18] гірничодобувна промисловість, в нашому випадку видобуток залізної руди, повинна отримувати підтримку держави, обсяги якої визначаються Державним бюджетом України на поточний рік. Із 73 підприємств, які мають дозвіл на видобування залізної руди [19], видатки на розвиток забезпечення життєдіяльності закладені бюджетом на 2018 тільки для Криворізького гірничозбагачувального комбінату окислених руд рік — 23 850,0 тис. грн., що становить 0,0024 частку від держбюджету на 2018 рік, а це дуже мало щодо розвитку даної галузі. Із такою підтримкою з кожним роком видобування руд скорочується, й відповідно, знижуються обсяги експорту [20].

Спостерігаються випадки, коли при анулюванні Мінприродою спеціальних дозволів, держава не відшкодовувала надрокористувачу інвестиції, які він вкладав у розробку родовища або ділянки надр [1].

В 2017 р. було підвищено залізничні тарифи на вантажоперевезення на 25%, а це в свою чергу, негативно вплинуло на частку українського експорту, зробивши продукцію національних виробників неконкурентною на світових ринках [21].

На кінець 2017 року експортні ціни в Україні на залізну руду різної якості коливались в межах від \$30 за т. (із вмістом заліза 52%) до \$78 за т. (із вмістом заліза 62%). Крім того, в

листопаді 2017 р. відновився попит на залізну руду Китаєм, у зв'язку із зняттям обмежень на виробництво сталі в Китаї, де основними постачальниками виступають по-перше Бразилія, по-друге Україна та інші. Але вартість експорту готових металевих виробів в рази більше — коливається в межах 515 дол. за т. [22]. Отже, необхідно підвищувати якість виробництва готових металевих виробів і виходити на світовий ринок готової продукції. Прибуток від торгівлі готовою продукцією буде вищим і це приведе до більшої наповненості бюджету України.

Висновки та рекомендації.

1. Отже, в процесі дослідження визначено, що Україна є конкурентною державою в експорті залізної руди, але показник її маркетингової привабливості нижчий ніж в інших країнах, оскільки країна експортує сировину, та не переробляє її в готові вироби. Враховуючи досвід післявоєнного відновлення економіки Японії пропонується утворити Міністерство промислової політики та зовнішньої торгівлі (Мінпромзовнішторг) України з метою закріплення позицій країни на традиційних і виходу на нові ринки. Місцем розташування міністерства може бути м. Дніпро.

2. За розрахунками по адаптованій моделі Раша, кращий показник привабливості має Бразилія (146,91), добувну промисловість якої можна порівнювати з Україною. В ході дослідження було визначено такі основні проблеми з якими стикається добувна промисловість України: великі витрати на енергію (застарілі енергоємні технології), високе податкове навантаження (недосконала податкова система), недосконале регулювання відносин між державою й надрокористувачами та ін. Пропонується з метою підвищення секторальної (галузевої) конкурентоздатності шляхом проведення заходів з підвищення енергоефективності та зниження матеріалоємності, а також підвищення якості маркетингової діяльності, у підпорядкуванні вищезазначеному Мінпромзовнішторгу України створити мережу експортно-імпортних секторальних (галузевих) об'єднань можливо на принципах публічно-приватного партнерства — Енергоімпекс, Машбудімпекс, Рудпромімпекс, Металімпекс та інших.

3. Запропоновано розробити фінансово-регуляторні режими стимулювання надрокористувачів та інвесторів добувної промисловості.

4. Передбачити розробку відповідних заходів в рамках Загальнодержавної та регіональних стратегій та програм розвитку та експортної орієнтації продукції поглибленої переробки мінерально-сировинної бази України.

Література

1. Андрієвський І. Д. Сучасний стан і перспективи розвитку добувної промисловості України / І. Д. Андрієвський, В. В. Матюха, М. Т. Мовчан // Мінеральні ресурси України. — 2011. — № 3. — С. 8—14.
2. Ковальчук В. А. Перспективи та ризики гірничорудної галузі України в контексті сталого розвитку / В. А. Ковальчук, В. Ю. Короткий // Бізнес-Інформ. — 2013. — № 8. — С. 155—160.
3. Колосов В. О. Стан та перспективи розвитку гірничодобувної промисловості України [Електронний ресурс] / В. О. Колосов, М. І. Ступнік, В. О. Калініченко // Розробка родовищ : щорічний наук.-техн. збірник. — Донецьк : ТОВ «Лізунов Прес», 2014. — С. 193—197. — Режим доступу : http://mining.in.ua/articles/volume8_2/26.pdf.
4. Савчук І. Г. Експорт залізної руди з України / І. Г. Савчук // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. — 2017. — № 1 (36). — С. 37—40.
5. Москаленко Н. А. Методичний підхід до оцінювання експортної конкурентоспроможності підприємств машинобудування / Н. А. Москаленко, А. В. Зосімова // Економіка розвитку : науковий журнал. — 2018. — № 1 (85). — С. 76—84.
6. Ляшенко В. І. Оцінка маркетингових перспектив ринку малих розвинутих країн Африки для традиційного експорту з України / В. І. Ляшенко, Н. В. Осадча, О. В. Галясовська, О. О. Книшек // Економічний часопис-XXI. — 2017. — № 166 (7—8). — С. 20—26.
7. Каталог провідних підприємств України [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://www.rada.com.ua/rus/catalog/?sector=1> ; http://informatio-consortium.net/ojs/index.php/mru/article/viewFile/mru_2011_03_8-14/265.
8. Сайт Державної служби статистики України [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua>.
9. Український союз промисловців і підприємців [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://uspp.ua/2017-j-mav-bi-stvoriti-tak%D1%96-tempi-rozvitku-shhob-lyudi-v%D1%96dchuli-pozitivn%D1%96-zm%D1%96ni-yakost%D1%96-zhittya.html>.
10. Перспективи мирової економіки [Електронний ресурс] / Сайт Всемирного банка. — Режим доступу : <http://www.worldbank.org/en/publication/global-economic-prospects>.
11. Видобування металевих ресурсів [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://storinka.click/211-vidobuvannya-metalchnih-resursiv.html>.
12. Каталог даних TrendEconomy. Статистика міжнародної торгівлі [Електронний ресурс]. — Режим доступу : http://data.trendeconomy.ru/dataviewer/trade/statistics/commodity_h2.

13. Матюха В. В. Мінерально-сировинний комплекс України у контексті сталого розвитку економіки / В. В. Матюха, О. М. Сухіна // Економіка України. — 2017. — № 1 (662). — С. 64—79.
14. ANALYSIS: Are Brazil, Turkey steel sectors moving in right direction? [Electronic resource] / A. P. Camargo, C. Turken, S. Durmus // MetalBulletin. — 2016. — July, 20. — Available at : <https://www.metalbulletin.com/Article/3570976/Search-results/ANALYSIS-Are-Brazil-Turkey-steel-sectors-moving-in-right-direction.html>.
15. Власюк Т. О. Інституційне забезпечення світового ринку залізорудної сировини: висновки для України / Т. О. Власюк // Стратегічна панорама. — 2009. — № 3. — С. 115—124.
16. Певзнер М. Е. Горное право : учебн. для вузов. — Москва : Изд-во Московского государственного горного университета, 2006. — 375 с.
17. Експорт залізної руди з України у 2017 році скоротився на 4,6% [Електронний ресурс] // РБК Україна. — 2018. — 09 січня. — Режим доступу : <https://www.rbc.ua/ukr/news/eksport-zheleznoy-rudy-ukrainy-2017-godu-1515491747.html>.
18. Гірничий Закон України № 1127-14 від 01.04.2018 [Електронний ресурс] / Верховна Рада України. — Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1127-14>.
19. Наказ Міністерства екології та природних ресурсів України № 56 від 15.02.2016 [Електронний ресурс] / Міністерство екології та природних ресурсів України. — Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0308-16>.
20. Закон України «Про Державний бюджет на 2018 рік» : Закон України № 2246-VIII від 07.12.2017 (діє з 01.01.2018) [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2246-19>.
21. Інформаційно-аналитический центр «Минерал» [Электронный ресурс]. — Режим доступа: <http://www.mineral.ru/Facts/world/116/136/index.html>.
22. Ukraine billet offer prices at \$515 per tonne fob, bids at \$500-505 [Електронний ресурс] / Popova N. // MetalBulletin. — 2013. — August, 14. — Available at : <https://www.metalbulletin.com/Article/3243276/Ukraine-billet-offer-prices-at-515-per-tonne-fob-bids-at-500-505.html>.
23. Сталый розвиток промислового регіону: соціальні аспекти : монографія / [О. Ф. Новікова, О. І. Амоша, В. П. Антонюк та ін.] ; НАН України, Ін-т економіки промисловості. — Донецьк, 2012. — 534 с.

Стаття рекомендована до друку 03.09.2018

© Ляшенко В. І., Осадча Н. В.
Ткачик Ф. П.

References

1. Andriievskiy, I. D., Matiuha, V. V., & Movchan, M. T. (2011). Suchasnyi stan i perspektivy rozvytku dobovnoi promyslovosti Ukrainy [Current state and prospects of development of extractive industry in Ukraine]. *Mineralni resursy Ukrainy — Mineral resources of Ukraine*, 3, 8—14 [in Ukrainian].
2. Kovalchuk, V. A., & Korotkiy, V. Iu. (2013). Perspektivy ta ryzyky hirnichorudnoi haluzi Ukrainy v konteksti staloho rozvytku [Prospects and risks of the mining industry in Ukraine in the context of sustainable development]. *Biznes-Inform — Business Inform*, 8, 155—160 [in Ukrainian].
3. Kolosov, V. O., Stupnik, M. I., & Kalinichenko, V. O. (2014). Stan ta perspektivy rozvytku hirnichodobovnoi promyslovosti Ukrainy [State and prospects of development of the mining industry in Ukraine]. *Rozrobka rodovysch — Development of deposits*. Donetsk: TOV «Lizunov Pres». Retrieved from http://mining.in.ua/articles/volume8_2/26.pdf [in Ukrainian].
4. Savchuk, I. H. (2017). Eksport zalizorudnoi syrovyny z Ukrainy [Export of iron ore raw materials from Ukraine]. *Visnyk Kyivskoho natsionalnoho universytetu im. T. Shevchenka — Journal of Taras Shevchenko National University of Kyiv*, 36, 37—40 [in Ukrainian].
5. Moskalenko, N. A., & Zosimova, A. V. (2018). Metodichniy pidkhid do otsiniuvannya eksportnoi konkurentospromozhnosti pidpriemstv mashynobuduvannya [Methodical approach to evaluation of export competitiveness of mechanical engineering enterprises]. *Ekonomika rozvytku — Economic of development*, 1 (85), 76—84 [in Ukrainian].
6. Liashenko, V. I., Osadcha, N. V., Haliasovska, O. V., & Knyshek, O. O. (2017). Otsinka marketynhovoykh perspektiv rynku malykh rozvynutykh krain Afryky dlia tradytsiinoho eksportu z Ukrainy [Evaluation of marketing perspectives on the market of small developed countries of Africa for traditional export from Ukraine]. *Ekonomichnyi chasopys-XXI — Economic journal-XXI*, 166 (7—8), 20—26 [in Ukrainian].
7. Katalog providnykh pidpriemstv Ukrainy [Catalogue of leading Ukrainian enterprises]. [www.rada.com.ua; informatio-consortium.net](http://www.rada.com.ua/informatio-consortium.net). Retrieved from <http://www.rada.com.ua/rus/catalog/?sector=1;> http://informatio-consortium.net/ojs/index.php/mru/article/viewFile/mru_2011_03_8-14/265 [in Ukrainian].
8. Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy [State Statistics Service of Ukraine]. (n. d.). www.ukrstat.gov.ua. Retrieved from <http://www.ukrstat.gov.ua> [in Ukrainian].
9. Ukrainskyi soiuz promyslovtziv i pidpriemtsiv [Ukrainian union of industrialists and entrepreneurs] (n. d.). Retrieved from <http://uspp.ua/2017-j-mav-bi-stvoriti-tak%D1%96-tempi-rozvitku-shhob-lyudi-v%D1%96dchuli-pozitivn%D1%96-zm%D1%96ni-yakost%D1%96-zhittya.html> [in Ukrainian].
10. Sait Vsemirnoho banka [The World Bank]. (n. d.). Perspektivy mirovoj ehkonomiki [Global Economic Prospects]. www.worldbank.org. Retrieved from <http://www.worldbank.org/en/publication/global-economic-prospects> [in Russian].
11. Vydobuvannya metalevykh resursiv [Mining of metal resources]. (n. d.). Retrieved from <http://storinka.click/211-vidobuvannya-metalchnih-resursiv.html> [in Ukrainian].
12. Katalog danykh TrendEconomy. Statystyka mizhnarodnoi torhivli [Data Catalogue of TrendEconomy. International trade statistics]. (2018). data.trendeconomy.ru. Retrieved from http://data.trendeconomy.ru/dataviewer/trade/statistics/commodity_h2 [in Russian].
13. Matiuha, V. V., & Sukhina, O. M. (2017). Mineralno-syrovynnyi kompleks Ukrainy u konteksti staloho rozvytku ekonomiky [Mineral and raw material complex of Ukraine in the context of sustainable economic development]. *Ekonomika Ukrainy — Economics of Ukraine*, 1 (662), 64—79 [in Ukrainian].
14. Camargo A. P., Turken C., & Durmus S. (July 20, 2016). ANALYSIS: Brazil and Turkey's steel sectors are moving in the right direction?. [www.metalbulletin.com](https://www.metalbulletin.com/Article/3570976/Search-results/ANALYSIS-Are-Brazil-Turkey-steel-sectors-moving-in-right-direction.html). Retrieved from <https://www.metalbulletin.com/Article/3570976/Search-results/ANALYSIS-Are-Brazil-Turkey-steel-sectors-moving-in-right-direction.html>.
15. Vlasiuk, T. O. (2009). Instytutsiine zabezpechennia svitovoho rynku zalizorudnoi syrovyny: vysnovky dlia Ukrainy [Institutional provision of the world market for iron ore raw materials: conclusions for Ukraine]. *Stratehichna panorama — Strategic Panorama*, 3, 115—124.

16. Pevzner, M. E. (2006). *Hornoe pravo [Mining law]*. Moscow: Publishing House of the Moscow State Mining University [in Russian].
17. Eksport zaliznoi rudy z Ukrainy u 2017 rotsi skorotyvsia na 4,6% [Export of iron ore from Ukraine in 2017 decreased by 4,6%]. (January 09, 2018). *www.rbc.ua*. Retrieved from <https://www.rbc.ua/ukr/news/eksport-zheleznoy-rudy-ukrainy-2017-godu-1515491747.html> [in Ukrainian].
18. Verkhovna Rada of Ukraine. (April 1, 2018). *Hirnychiy Zakon Ukrainy № 1127-14 vid 01.04.2018 [Mining Law of Ukraine № 1127-14, dated April 1, 2018]*. Retrieved from <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1127-14> [in Ukrainian].
19. The Ministry of ecology and natural resources of Ukraine. (February 15, 2016). Nakaz Ministerstva ekolohii ta pryrodnykh resursiv Ukrainy № 56 [Order of the Ministry of ecology and natural resources of Ukraine № 56]. Retrieved from <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0308-16> [in Ukrainian].
20. The Verkhovna Rada of Ukraine. (December 07, 2017). *Zakon Ukrainy «Pro Derzhavnyi biudzheth na 2018 rik» Ukrainy: Zakon № 2246-VIII vid 07.12.2017 (diie z 01.01.2018) [The law of Ukraine «On State budget for 2018»: the Law of Ukraine № 2246-VIII of 07.12.2017 (from 01.01.2018)]*. Retrieved from <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2246-19> [in Ukrainian].
21. Ynformatsyonno-analytycheskyi tsentr «Myneral» [Information and Analytical Center «Mineral»]. (n. d.). *www.mineral.ru*. Retrieved from <http://www.mineral.ru/Facts/world/116/136/index.html> [in Russian].
22. Popova N. (August 14, 2013). Ukraine buys at a price of \$ 515 a ton of steel, trades at a price of \$500—\$505. *www.metalbulletin.com*. Retrieved from <https://www.metalbulletin.com/Article/3243276/Ukraine-billet-offer-prices-at-515-per-tonne-fob-bids-at-500-505.html>.
23. Novikova, O. F., Amosha, O. I., Antoniuk, V. P. (at. al.). (2012). Stalyi rozvytok promyslovoho rehionu: sotsialni aspekty. NAN Ukrainy, In-t ekonomiky promyslovosti [Sustainable development of the industrial region: social aspects. National Academy of Sciences of Ukraine, Institute of Industrial Economics]. Donetsk [in Ukrainian].

The article is recommended for printing 03.09.2018

© Lyashenko V. I., Osadcha N. V.,
Galyasovskaya O. V.